

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет психології
Кафедра педагогічної та вікової психології

СИЛАБУС
нормативної навчальної дисципліни

Психологія (Вікова, педагогічна та спеціальна психологія)

підготовки бакалавра

спеціальності

014 Середня освіта (Історія)

014 Середня освіта (Мова і література (німецька))

014 Середня освіта (Мова і література (англійська))

016 Спеціальна освіта

освітньо-професійні програми

Середня освіта. Історія, правознавство

Середня освіта. Німецька мова

Середня освіта. Англійська мова

Корекційна психопедагогіка та логопедія

Силабус навчальної дисципліни Психологія (Вікова, педагогічна та спеціальна психологія) підготовки бакалавра, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальностей: 014 Середня освіта (Історія), 014 Середня освіта (Мова і література (німецька)), 014 Середня освіта (Мова і література (англійська)), 016 Спеціальна освіта, Освітньо-професійних програм: (спеціалізацій) Середня освіта. Історія, правознавство, Середня освіта. Німецька мова, Середня освіта. Англійська мова, Корекційна психопедагогіка та логопедія.

Розробник: Мудрак Ігор Аркадійович, доцент кафедри педагогічної та вікової психології, кандидат психологічних наук, доцент

Силабус навчальної дисципліни затверджено на засіданні кафедри педагогічної та вікової психології

протокол № ____ від _____ 2022_ р.

Завідувач кафедри: _____ (Гошовський Я. О.)

I. Опис навчальної дисципліни

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	01 Освіта\Педагогіка, 014 Середня освіта (Історія), 014 Середня освіта (Мова і література (німецька)), 014 Середня освіта (Мова і література (англійська)), 016 Спеціальна освіта, Середня освіта. Історія, правознавство, Середня освіта. Німецька мова, Середня освіта. Англійська мова, Корекційна психопедагогіка та логопедія, бакалавр	Нормативна
Кількість годин/кредитів 90/3		Рік навчання перший
		Семестр 2-ий __
		Лекції 20 год.
		Практичні 14 год. Лабораторні __-__ год. Індивідуальні __-__ год.
		Самостійна робота 50 год.
ІНДЗ: немає	Консультації __6__ год.	
Мова навчання українська	Форма контролю: екзамен	

II. Інформація про викладача

ПІП Мудрак Ігор Аркадійович

науковий ступінь **кандидат психологічних наук**

вчене звання **доцент**

посада **доцент кафедри педагогічної та вікової психології**

Контактна інформація (*тел.0673593955, електронна адреса sim851@ukr.net*)

Дні занять (*посилання на електронний розклад*)

III. Опис дисципліни

1. Анотація курсу

Навчальна дисципліна Психологія (Вікова, педагогічна та спеціальна психологія) надає можливість студентам оволодіти системою психологічних знань: уявленням про психічний розвиток людини від народження до смерті, ознайомленням з основними періодами еволюції людини як психічної істоти й специфікою кожного вікового ступеню; забезпеченням майбутніх педагогів теоретичними знаннями з основ педагогічної психології, зокрема: знаннями психологічних закономірностей навчання і виховання, особливостей педагогічної діяльності; систематизацією знань зі спеціальної психології, сприянням

формуванню навичок практичної діяльності педагога з людьми із особливостями психофізичного розвитку

2. Пререквізити

Навчальний курс є прикладною дисципліною, яка входить до галузевих напрямків «Психологія розвитку» та «Психологія діяльності». Окремі теми пов'язані з такими науками як: загальна психологія, педагогіка, фізіологія людини, філософія.

Отримані знання, уміння і навички необхідні при вивченні методики викладання, проходженні психолого-педагогічних та педагогічних практик.

3. Мета і завдання навчальної дисципліни

Головною **метою** вивчення навчальної дисципліни є розкриття основних фундаментальних положень та закономірностей психологічної науки, а також озброїти студентів міцними теоретичними знаннями з психології, які допоможуть їм сформуванню адекватну поведінку у відповідності до умов професійної діяльності.

4. Результати навчання (Компетентності)

При оволодінні змістом програми навчальної дисципліни студенти повинні набути вмінь вирішувати психологічні проблеми й завдання та оволодіти головними компетенціями для забезпечення ефективної професійної діяльності:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у професійній сфері при здійсненні педагогічної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій, які характеризуються невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності

- ЗК3. Здатність вступати в толерантну комунікацію, бути зрозумілим, спілкуватися без обмежень (учні, вчителі, батьки).
- ЗК4. Знання та розуміння предметної професійної діяльності та здатність до професійного самовдосконалення та навчання протягом життя.
- ЗК5. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК6. Здатність адаптуватися до умов сьогодення та забезпечити безпечне освітнє середовище різного соціального-економічного контексту.
- ЗК7. Здатність до пошуку, обробки та критичного аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК8. Здатність працювати автономно та в команді, оцінювати, забезпечувати якість виконаних робіт та приймати обґрунтовані рішення.
- ЗК9. Визнання морально-етичних аспектів професійної діяльності і необхідності академічної доброчесності.
- ЗК10. Здатність до використання сучасних інформаційних технологій у професійній діяльності.

Фахові компетентності

•ФК 5. Здатність організувати позаурочну та позакласну діяльність учнів із урахуванням вимог програми ЗНЗ.

•ФК 8. Здатність використовувати набуті методичні знання, вміння і навички для організації і проведення педагогічної діяльності.

•ФК 10. Здатність вивчати психологічні особливості засвоєння школярами навчальної інформації з метою встановлення ефективності, аналізу та корекції навчально-виховного процесу.

•ФК 16. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

Програмні результати навчання

•ПРН 1. Володіння знаннями з історії та культури України та інших соціально-гуманітарних наук, що сприяють формуванню національної гідності й патріотизму.

•ПРН 4. Володіння уміннями організації співпраці учнів і вихованців та ефективної роботи автономно та в команді із можливостями ефективного використання іноземної мови, спеціальної термінології, пошуку інформації.

•ПРН 5. Володіння знаннями щодо закономірності розвитку особистості, вікових особливостей школярів, особливості психології та особливих потреб учнів.

•ПРН 9. Уміння застосовувати методи діагностування досягнень учнів, здійснювати педагогічний супровід процесів соціалізації та професійного самовизначення учнів, підготовки їх до свідомого вибору життєвого шляху.

•ПРН 10. Володіння, з дотриманням етичних норм, уміннями формувати комунікаційну стратегію з колегами, соціальними партнерами, учнями й вихованцями та їхніми батьками.

•ПРН 11. Володіння навичками аналізувати програми та підручники з позиції реалізації дидактичних принципів навчання, структурувати навчальний матеріал для ефективної організації навчального процесу.

•ПРН 12. Володіння уміннями планувати навчальну діяльність, розробляти та ставити експерименти, збирати матеріал, аналізувати та перевіряти гіпотези.

•ПРН 14. Володіння уміннями та навичками до професійного самовдосконалення та навчання протягом життя.

•ПРН 17. Дотримання норм академічної доброчесності в процесі навчання та провадження науково-педагогічної діяльності.

5. Структура навчальної дисципліни

Таблиця 2.

денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Сам. роб.	Конс.	Форма контролю/ Бали
Змістовий модуль. Вікова, педагогічна та спеціальна психологія						
Тема 1. Вікова психологія як практична галузь знань.	8	2		4	2	
Тема 2. Психологія дитинства.	8	2	2	4		Усне опитування 3 бали
Тема 3. Психологія дорослішання.	10	2	2	6		Усне опитування

						3 бали
Тема 4. Психологія дорослості.	8	2	2	4		Усне опитування 3 бали
Тема 5. Предмет і завдання педагогічної психології. Методологія і методи педагогічної психології.	8	2		4	2	
Тема 6. Теоретичні основи навчання та виховання.	10	2	2	6		Усне опитування 3 бали
Тема 7. Педагогічна діяльність: характеристика, зміст.	10	2	2	6		Усне опитування 3 бали
Тема 8. Теоретичні основи спеціальної психології.	8	2	2	4		Усне опитування 2 бали
Тема 9. Види розладів психофізичного розвитку та їх причини (загальна характеристика).	10	2		6	2	
Тема 10. Психологічні особливості навчання і виховання дітей з дефіцитарним психічним розвитком.	10	2	2	6		Усне опитування 3 бали
Разом за модулем 2	90	20	14	50	6	20
Види підсумкових робіт (за потреби)						Балів
Модульна контрольна робота						30 балів
ІНДЗ						-
Інше (вказати)						
Всього годин/ Балів						50 балів

6. Завдання для самостійного опрацювання

Вікова, педагогічна та спеціальна психологія

1. Особливості розвитку вітчизняної вікової психології. Нетрадиційні підходи до періодизації оно- і соціогенезу особистості.
2. Традиційні та інноваційні емпіричні методи психологічного обстеження осіб різного віку.
3. Психологічний аналіз вікових криз особистості.
4. Специфіка провідного виду діяльності на кожному етапі онтогенезу особистості.
5. Психологічні особливості новоутворень підлітковості.
6. Теоретико-емпіричні засади геронтопсихології.
7. Феномен соціальної пам'яті про померлу людину.
8. Геронтологічні аспекти пролонгування довголіття.
9. Ситуаційна та особистісна парадигма навчання: сутність, переваги, недоліки.
10. Концепція проблемного навчання : сутність, переваги, недоліки.
11. Програмоване навчання: сутність, переваги, недоліки.
12. **Проблемне навчання: сутність, переваги, недоліки.**
13. Розвивальне навчання: сутність, переваги, недоліки.

14. Експериментальне навчання: сутність, переваги, недоліки.
15. Інтерактивне навчання: сутність, переваги, недоліки.
16. Виховання як психолого-педагогічний супровід соціалізації особистості.
17. Девіантна та адиктивна поведінка учнів.
18. Особистісна та професійна зрілість вчителя.
19. Специфіка педагогічного спілкування.
20. Проблема норми і патології в сучасних науках про людину.
21. Підготувати повідомлення про вчених, які працювали в галузі спеціальної психології.
22. Релігійні тлумачення сутності порушення у розвитку.
23. Форми та види реабілітації.
24. Особистісні особливості дітей та підлітків з відхиленнями у розвитку.
25. Компенсаторні феномени при порушеннях розвитку.
26. Профілактика відхилень психічного розвитку.
27. Основні технології реабілітації дітей з порушеннями інтелектуальної сфери.
28. Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при тяжких вадах мовлення.

IV. Політика оцінювання

Політика щодо дедлайнів та перескладання: Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняних листів).

Політика щодо академічної доброчесності: Усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату і допускаються до захисту із коректними текстовими запозиченнями не більше 20%.

Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних пристроїв). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування (наприклад, програма Kahoot).

Політика щодо відвідування: Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання, за яке нараховуються бали. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу.

V. Підсумковий контроль (екзамен)

Підсумковий контроль проводиться у вигляді екзамену по закінченні вивчення навчальн дисципліни Психологія (основи, вікова, педагогічна та спеціальна). Його мета - оцінити роботу студента за певний період, отримані ним теоретичні знання,

розвиток творчого мислення, набуття навичок самостійної роботи, вміння синтезувати отримані знання і застосовувати їх до вирішення практичних завдань. Екзаменаційний білет містить 3 питання. Екзамен проводиться в усній формі. Можливе підсумкове оцінювання за результатами поточного контролю (максимум 40 балів) та за результатами виконання модульних контрольних робіт (максимум 60 балів).

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПСИХОЛОГІЯ (вікова, педагогічна та спеціальна)»

Вікова психологія

1. Об'єкт і предмет, мета і завдання вікової психології. Структура вікової психології.
2. Методологічні засади вікової психології. Принципи вікової психології.
3. Історія розвитку вікової психології.
4. Психологія пренатального розвитку. Криза новонародженості
5. Фаза новонародженості. Безумовні та умовні рефлекси та їх значення в житті людини.
6. Розвиток емоційної сфери у немовлят. Комплекс пожвавлення. Спілкування з дорослими та його вплив на розвиток дитини у віці немовляти.
7. Розвиток пізнавальних процесів і моторики немовлят.
8. Криза першого року життя.
9. Анатомофізіологічні особливості дитини раннього віку. Фізичний та моторний розвиток.
10. Соціальна ситуація розвитку в ранньому дитинстві. Провідна діяльність у ранньому дитинстві.
11. Новоутворення в ранньому дитинстві.
12. Особливості предметно-маніпулятивної діяльності дитини раннього віку.
13. Розвиток мовлення і мислення у ранньому віці.
14. Розвиток самосвідомості дітей раннього віку. Криза 3-х років.
15. Загальна характеристика сюжетно-рольової гри. Теорії ігрової діяльності.
16. Анатомо-фізіологічні особливості дитини дошкільного віку. Фізичний та моторний розвиток.
17. Соціальна ситуація розвитку. Провідна діяльність. Новоутворення дошкільного віку.
18. Пізнавальний, розумовий та сенсорний розвиток дошкільнят.
19. Розвиток особистості дошкільника.
20. Криза семи років.
21. Загальна характеристика розвитку у молодшому шкільному віці. Анатомо-фізіологічні можливості молодшого школяра.
22. Соціальна ситуація, провідна діяльність, новоутворення молодшого шкільного віку.
23. Розвиток самосвідомості молодшого школяра. Розвиток мотиваційної сфери молодшого школяра.
24. Загальна характеристика психічного і особистісного розвитку підлітка. Анатомо-фізіологічна перебудова організму підлітків та її вплив на психічний розвиток.

25. Теорії кризи підліткового віку (Дж.С. Холл, З.Фройд, Е.Еріксон, Ж.Піаже, К.Левін, М.Мід; Л.С. Виготський).
26. Соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, психологічні новоутворення підліткового віку.
27. Пізнавальний розвиток у підлітковому віці.
28. Розвиток самосвідомості у підлітковому віці. Розвиток мотиваційно-емоційної сфери підлітка.
29. Анатомо-фізіологічні особливості розвитку в юнацькому віці.
30. Соціальна ситуація розвитку, новоутворення, провідна діяльність в ранній юності.
31. Розвиток самосвідомості і самооцінки юнаків. Саморегуляція в юнацькому віці.
32. Психологічні особливості зрілої юності.
33. Психологічні теорії про розвиток в дорослому віці. Анатомо-фізіологічні особливості у дорослому віці. Кризові явища в житті дорослих людей.
34. Психічний розвиток дорослих людей. Рання дорослість. Зрілий дорослий вік.
35. Теорії старіння. Особливості інтелектуального та когнітивного розвитку людей похилого віку.

Педагогічна психологія

1. Проблема управління вихованням.
2. Показники і критерії вихованості, їх психологічна природа.
3. Поняття навчання, навчання, учіння. Рівні та типи навчання. Особливості навчання в різні вікові періоди.
4. Психологічні основи теорій навчання. Аналіз основних типів навчання.
5. Загальна характеристика видів навчання.
6. Психологічна структура учбової діяльності. Формування мотивації учбової діяльності.
7. Педагогічні здібності вчителя.
8. Структурні компоненти педагогічної діяльності.
9. Стили педагогічної діяльності, їх характеристики.
10. Стили керівництва педагогічним колективом.
11. Сутність педагогічного спілкування, його функції.

Спеціальна психологія

1. Сутність спеціальної психології. Предмет та задачі спеціальної психології.
2. Історія становлення спеціальної психології.
3. Принципи спеціальної психології. Методи спеціальної психології.
4. Чинники порушень в психічному розвитку. Класифікація порушень психічного розвитку.
5. Характеристика понять: норма, патологія, дефект, інвалідність.
6. Структура порушення розвитку.
7. Механізми формування системних порушень в розвитку психіки.
8. Загальні та специфічні особливості відхилень розвитку.
9. Загальна характеристика особистісних особливостей дітей та підлітків з порушеннями розвитку.
10. Олігофренія та її класифікація за етіологією.
11. Чинники виникнення розумової відсталості. Ступені розумової відсталості.
12. Класифікація психічного недорозвитку (за Д.М.Ісаєвим).
13. Загальна характеристика психічного розвитку розумово відсталих дітей.
14. Затримка психічного розвитку. Чинники виникнення ЗПР.

15. Класифікація дітей з ЗПР (за К.С.Лубовським).
16. Загальна характеристика психічного розвитку дітей з ЗПР.
17. Чинники порушень слуху. Класифікація порушень слуху.
18. Загальна характеристика психічного розвитку дітей з порушеннями слуху.
19. Чинники порушення зору. Класифікація порушень зору.
20. Загальна характеристика особливостей психічного розвитку дітей з порушеннями зору.
21. Чинники первинних мовних порушень. Класифікація мовних порушень.
22. Загальна характеристика психічного розвитку дітей з порушеннями мовлення.
23. Порушення опорно-рухової сфери – дитячий церебральний параліч (ДЦП).
24. Чинники виникнення ДЦП. Форми ДЦП.
25. Загальна характеристика психічного розвитку дітей з ДЦП.

VI. Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 - 81	Добре
67 -74	Задовільно
60 - 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

VII. Рекомендована література та інтернет-ресурси

1. Андреев В.И. Конфликтология / Андреев В.И. – М.: Просвещение, 1995. – С. 78-145.
2. Битянова М.Р. Социальная психология: наука, практика и образ мысли : учебное пособие / Битянова М.Р. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2001. – С. 511 – 548, 227 – 376 с.
3. Бойко В. В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и на других / В.В. Бойко. – М.: Информационно-издательский дом "Филинъ", 1996. – 472 с. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.kodges.ru/8463-jenergija-jemocijj-v-obshhenii-vzgljad-na-sebja-i.html>
4. Бондарчук Е.И. Основы психологии и педагогики : курс лекцій / Бондарчук Е.И., Бондарчук Л.И. – К.: Вища школа, 1999.
5. Бочелюк В.Й. Психологія людини з обмеженими можливостями. Навч. посіб. / Бочелюк В.Й., Турубарова А.В.– К. : Центр учбової літератури, 2011. – 264 с.
6. Варій М. Й. Основы психологии і педагогики [Текст]: навч. посіб. / М. Й. Варій, В.Л. Ортинський. – Рек. МОН. – К. : ЦУЛ, 2007. – 376 с.
7. Вікова і педагогічна психологія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. 2-ге вид. – К.: Каравела, 2008.
8. Вітенко І. С. Основы психологии. Основы педагогики [Текст] : навч.- метод. посіб. для студ. вищих медичних навч. закл. IV рівня акредитації / І.С. Вітенко, А.С. Борисюк, Т. І. Вітенко. – Чернівці : Книга - ХХІ, 2006. – 200 с.
9. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Выготский Л.С. – М., 1991.
10. Государев Н.А. Специальная психология: Учебное пособие / Государев Н.А. – М. : Ось-89. 2008. – 288 с.

11. Гошовська Д.Т. Спеціальна психологія та методика педагогічно-корекційного тренінгу / Д.Т. Гошовська.-Луцьк.: Вежа, 2013.-338 с.
12. Гришина Н.В. Психологія конфлікту / Гришина Н.В. – СПб.: Питер, 2001. – 464 с.
13. Джелалі В. О. Психологія вирішення конфліктів : навч. посібник / В. О. Джелалі. – Харків-Київ : Р.И.Ф., 2006. – 320 с.
14. Діагностика соціально-психологічних характеристик малих груп з зовнішнім статусом / [Багрецов С.А., Львов В.М., Наумов В.В., Оганян К.М.]. – СПб.: Лань Изд-во Санки-Петербурзького ун-та МВД Росії, 1999. – С. 144-148, 176-179.
15. Дружинин В.Н. Психологія загальних здібностей / Дружинин В.Н. – СПб.: Питер, 2002. – С. 183-199, 281 – 322.
16. Дубравська Д. М. Основи психології : навч. посібник / Д. М. Дубравська. – Львів: Світ, 2001. – 296 с.
17. Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія / Т.В. Дуткевич – К.: Центр учбової літератури, 2007. – С. 46-78.
18. Елісеєв О.П. Практикум по психології особистості / О.П.Елісеєв. – СПб.: Питер, 2003. – 512 с.
19. Зимбардо Ф. Соціальне впливання / Зимбардо Ф., Ляйппе М. – СПб.: Питер, 2000. – С. 71 – 80.
20. Зимняя И.А. Педагогічна психологія / Зимняя И.А. – М., 1999.
21. Іванников В. Психологія - наука про закони психіки / Іванников В. //Популярна психологія. - М., 1990.- С. 6-10.
22. Ільїн Е.П. Диференціальна психофізіологія чоловіка і жінки / Ільїн Е.П. – СПб.: Питер, 2002. – 544 с. (Серія “Мастера психології”).
23. Ільїн Е.П. Мотивація і мотиви / Ільїн Е.П. – СПб.: Питер, 2000. – С. 205 – 215.
24. Казанська В.Г. Педагогічна психологія / Казанська В.Г. - СПб.: Питер, 2003.
25. Калягін В. А. Логопсихологія: Учеб. посібник для студ. вищ. навч. закладів / В. А. Калягін, Т.С.Овчинникова. – М. : Академія, 2007. – 320 с.
26. Капрара Дж. Психологія особистості / Дж.Капрара, Д.Сервон. – СПб.: Питер, 2003. – 640с. (Серія Мастера психології).
27. Квінн В. Прикладна психологія / Квінн В. – СПб.: Питер, 2001. – С. 369 – 404, 510-549.
28. Киричук О. В. Основи психології : підручник / О. В. Киричук, В. А. Роменець. – К. : Либідь, 2002. – 632 с.
29. Клименко В.В. Механізми психомоторики людини / Клименко В.В. – К.: Вища школа, 1997. - 326 с.
30. Клименко В.В. Психологія наукової творчості / Клименко В.В. – К.: Аверс, 1998. – 287 с.
31. Крайг Г. Комплексне вивчення життєвого шляху людини / Крайг Г. // Психологія розвитку. – СПб.: Питер, 2002. – С. 13-56.
32. Куницяна В.Н. Міжособистісне спілкування : навч. [для вузів] / Куницяна В.Н., Казаринова Н.В., Погольша В.М. – СПб.: Питер, 2002. – 544 с.
33. Кутішенко В. П. Психологія розвитку та вікова психологія: практикум: навч. посіб. / В. П. Кутішенко, С. О. Ставицька. – К.: Каравела, 2009. – 448 с.
34. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій) / Кутішенко В.П. – К., 2005.
35. Леонтьєв А.Н. Поняття відображення і його значення для психології : хрестоматія по психології / Леонтьєв А.Н. - М., 1987.- С. 18-25.

36. Лефрансуа Г. Прикладная педагогическая психология / Лефрансуа Г.– СПб.: Проим-Еврознак, 2005.
37. Либин А.В. Дифференциальная психология / Либин А.В. – М.: Смысл, 2000. – С. 424-428.
38. Лисянська Т. М. Педагогічна психологія: навч. посіб. / Т. М. Лисянська. – К.: Каравела, 2012. – 264 с.
39. Лишин О.В. Педагогическая психология воспитания: Учеб. пособие для шк. психологов и педагогов / Лишин О.В. – М.: Ин-т практич. психол., 1997.
40. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: навч. посіб. / М'ясоїд П.А. – К.: Вища школа, 2001. 487 с.
41. Майерс Д. Социальная психология / Майерс Д. – СПб.: Питер, 2002. – С. 619-640.
42. Максименко С.Д. Загальна психологія / С.Д.Максименко, В.О.Соловієнко–К., 2000. – 460 с.
43. Мартинюк І. А. Психологічна допомога людям похилого віку або практикум з геронтопсихології / І.А. Мартинюк // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – № 1. – С. 32–38; № 2. – С. 15–18.
44. Мастюкова Е.М. Семейное воспитание детей с отклонениями в развитии / Мастюкова Е.М., Московкина А.Г. – М.: ВЛАДОС, 2003 - 260 с.
45. Методика діагностики відхилень у розумовому розвитку молодших школярів та старших дошкільників / Стадненко Н.М., Ілляшенко Т.Д., Борщевська Л.В., Обухівська А.Г. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 1998.
46. Морозов А.В. Деловая психология / Морозов А.В. – СПб.: Изд-во Союз, 2000. – 579с.
47. Нарушения зрения у детей раннего возраста. Диагностика и коррекция: Методическое пособие / Л.И. Фильчикова, М.Э. Бернадская, О.В. Парамей. – М. : Экзамен, 2004. – 192 с.
48. Немов Р.С. Психология / Немов Р.С. – М.: Просвещение, 1995. - 547 с.
49. Основы психології / [за ред. О.В.Киричука, В.А.Роменця]. - К.: Либідь, 2002.- 632 с.
50. Основы специальной психологии: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений / Л.В. Кузницова, Л.И.Переслени, Л.И. Солнцева и др.; Под ред. Л.В. Кузницовой. – М.: Академия, 2003. — 480 с.
51. Павелків Р. В . Дитяча психологія / Павелків Р. В., Цигипало О. П. – К.: Академвидав, 2008. – С. 45-97
52. Папуш М. Психотехника экзистенциального выбора / Папуш М. – М.: Ин-т Общегуманитарных Исследований, 2001. – 544 с.
53. Пахомова Н. Г. Спеціальна психологія / Н. Г. Пахомова, М.М. Кононова – Полтава : АСМІ, 2015 – 389 с.
54. Петрова В.Г. Психология умственно отсталых школьников: Учебное пособие / В.Г.Петрова, И.В. Белякова. – М. : Академия, 2002. – 160 с.
55. Петухов В.В. Общая психология. Полный курс лекцій. Електронний ресурс. Режим доступа: <http://video.yandex.ua/users/bodya-2/view/24/#>
56. Поліщук М. Вікова та педагогічна психологія / М. Поліщук. – Суми : Університетська книга, 2005.– 220 с.
57. Психология личности: тесты, опросники, методики / [сост. Н.В.Киршева, Н.В.Рябчикова-Геликон]. - М., 1995.- С. 112-119.
58. Психология самосознания : [хрестоматія]. – Самара.: БАХРАХ – М, 2003. – 672 с.
59. Психология человека от рождения до смерти. Полный курс психологии развития / Под ред. А.А.Реана. – СПб.: «Прайм-ЕВРОЗНАК», 2005. – 416 с.

60. Рогов Ч.И. Настольная книга практического психолога в образовании / Рогов Ч.И. - М., 1996.- С. 104-126, 237-245.
61. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2000. – 712 с.
62. Савчин М. В. Вікова психологія: навч. посіб. / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К.: Академвидав, 2005. – 360 с.
63. Савчин М. В. Педагогічна психологія: навч. посіб. / М.В. Савчин. – К.: Академвидав, 2007. – 422 с.
64. Сапогова В.В. Задачи по общей психологии : учеб. пос. [для вузов] / Сапогова В.В. – М.: Аспект Пресс, 2001. – С.301-327.
65. Синьов В. М. Психологія розумово відсталої дитини / Синьов В. М., Матвєєва М. П., Хохліна О. П.: підручник. – К.: Знання, 2008. – 360 с.
66. Синьова Є. П. Тифлопсихологія. Психологічні особливості людей з глибокими порушеннями зору : підручник / Є. П. Синьова. - К. : Знання, 2008. - 365с.
67. Специальная психология: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В.И. Лубовский, Т. В. Розанова, Л. И. Солнцева и др.; Под ред. В.И.Лубовского. – М.: Академия, 2005. – 464 с.
68. Спеціальна психологія. У питаннях і відповідях: навчальний посібник / укл. О.В. Чепка – Умань : ВПЦ «Візаві», 2016 – 104 с.
69. Степанов О. М. Основы психологии і педагогіки [Текст] : навч. посібник / О. М. Степанов, М. М. Фіцула. – 2-ге вид., випр., доп. Рек.МОН. – К. : Академвидав, 2006. – 520 с.
70. Столяренко Л.Д. Основы психологии / Столяренко Л.Д. – Ростов на Дону: Фенікс, 1997. – 724 с.
71. Стюарт-Гамильтон Я. Что такое психология / Стюарт-Гамильтон Я. – СПб.: Питер, 2002. – С. 47-70.
72. Халперн Д. Психология критического мышления / Халперн Д. – СПб: Питер, 2000. – С. 448 – 479.
73. Хьелл Л. Теории личности / Хьелл Л., Зиглер Д. – СПб.: Питер, 2002. – 608 с.
74. Цимбалюк І. М. Психологія / І. М. Цимбалюк. – К. : Професіонал, 2004. – 214 с.
75. Честара Дж. Деловой этикет: Павлик рилейшнз для всех и для каждого / Дж. Честара; пер. с англ. Л.Бесковой. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2001. – С. 117-151.